

СТРУКТУРА НА ПСИХОПАТНАТА ЛИЧНОСТ В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ — ТРИАРХИЧЕН МОДЕЛ НА К. ПАТРИК

Светлина КОЛЕВА

*Софийски Университет „Св. Климент Охридски“,
катедра „Обща, експериментална и генетична психология“*

БЪЛГАРИЯ, София, 1504, бул. „цар Освободител“ 15

✉ svetlina.koleva@ff.uni-sofia.bg

Резюме. Триархичният модел на К. Патрик и съавтори (2009) дефинира психопатията като комбинация от 3 фенотипни личностни характеристики – невъздържаност, дързост и бруталност. Представени са данни от апробацията на разработения от К. Патрик метод за оценка (Triarchic Psychopathy Measure, Patrick, 2010) с 592 български юноши. Оценена е факторната структура, надеждността и конструктната валидност (чрез връзки с Тъмната триада – кратка форма, Jones & Paulhus, 2014). Получените резултати за вътрешната съгласуваност и данните от корелационните и регресионните анализи потвърждават психометричните качества на инструмента.

Ключови думи: психопатия; триархичен модел; Тъмна триада; нарцисизъм; макиавелизъм.

Статията да се цитира по следния начин:

Колева, Св. (2017). Структура на психопатната личност в юношеска възраст – Триархичен модел на К. Патрик. *Психологични изследвания*, Том 20, кн. 1, 2017, 135-141. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Св. Колева, 2017

Статията е постъпила през ноември 2016

Приета за публикуване през март 2017

Публикувана през юни 2017

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

STRUCTURE OF PSYCHOPATHIC PERSONALITY IN ADOLESCENTS – TRIARCHIC MODEL BY C. PATRICK

Svetlina KOLEVA

*Sofia University “St. Kliment.Ohridski”,
Faculty of Philosophy, Department of General,
Experimental, and Developmental Psychology*

BULGARIA, Sofia 1504, 15 Tsar Osvoboditel Blvd.

✉ svetlina.koleva@ff.uni-sofia.bg

Abstract. *According to Triarchic model proposed by Patrick et al. (2009), psychopathy encompasses three phenotypic constructs: disinhibition, boldness, and meanness. The Triarchic Psychopathy Measure (TriPM, Patrick, 2010) was approbated in Bulgarian adolescent sample (N = 592). Factor structure, reliability, and construct validity with Short Dark Triad (Jones & Paulhus, 2014) were examined. Data obtained for internal consistency, correlation, and regression analyses confirm instrument's psychometric qualities.*

Keywords: psychopathy; Triarchic model; Dark Triad, narcissism; Machiavellianism.

The article can be cited as follows:

Koleva, Sv. (2017). Struktura na psihopatnata lichnost v yunosheska vazrast – Triarhichen mfdel na C. Patrick. [Structure of psychopathic personality in adolescents – Triarchic model by C. Patrick] *Psychological Research*, Volume 20, Number 1, 2017, 135-141] ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online), (in Bulgarian).

© Sv. Koleva, 2017

Submitted – November 2016

Revised – March 2017

Published – June 2017

The author has read and approved the final manuscript.

Психопатията е комплексна форма на личностова патология с характерни особености в афективната сфера, междуличностния стил и поведенческото функциониране. К. Патрик и съавтори (Patrick, Fowles & Krueger 2009) целят да обединят алтернативните исторически концепции, заедно със съвременните емпирични данни и формулират т.нар. „триархичен модел“ на психопатия, в който се застъпва разбирането, че психопатията е комбинация от множество черти, дефинирани в три различни фенотипни конструкта, които обаче не се подчиняват на йерархична структура. Тези три конструкта – *Невъздържаност*, *Дързост* и *Бруталност* следва да се разглеждат като „изграждащи блокове“, позволяващи алтернативни концептуализации на психопатията (Калчев 2016).

К. Патрик (Patrick 2010) използва термина *Невъздържаност*, за да опише общата фенотипна склонност към проблеми с контрола върху импулсите, включваща и липсата на умения за планиране и предвиждане, както и нарушената регулация на афектите, настояването за незабавно задоволяване на желанията. Поведенческите прояви на невъздържаността включват безотговорност, нетърпение, импулсивни действия с негативни последици, недоверие и реактивно-агресивни постъпки.

Дързост – капацитетът на личността да запази спокойствие и да остане съсредоточена в ситуации на напрежение и заплаха, както и способността бързо да се възстанови от стресогенни събития; високата самоувереност и социална ефективност и толерантността към непознатото и опасността. Дързостта се проявява като невъзмутимост, социална уравновесеност, убедителност, издръжливост и смелост и въпреки, че съдържа черти, които са адаптивни, тя корелира с неадаптивни характеристики като търсене на усещания.

С термина *Бруталност* К. Патрик (Patrick 2010) описва съвкупността от характеристики като липса на емпатия и въздържане или липса на близки отношения на привързаност, както и стремеж за търсене на възбуда и придобиване на усещане за

сила и мощ посредством деструктивно поведение и жестокост. В личностен план се демонстрира стил на поведение, при който активно се преследват собствените цели, без оглед на въздействието върху околните или дори с умишленото намерение да им се причини вреда (Калчев 2016).

Триархичният модел е операционализиран в Триархична мярка за психопатия (TriPM), състояща се от 58 айтема. Оценката става посредством 4-степенна Ликъртова скала. Българският превод на TriPM беше извършен от Пламен Калчев, Камелия Ханчева и Светлина Колева, три независими превода, обсъдени до достигането на крайния вариант на български език. Инструментариумът е в процес на апробиране за юношеска възраст, като събраната до момента извадка е 592 ИЛ, (309 момчета, 268 момичета, 15 не отбелязали), от 13 до 18 години, като пълните протоколи са 467. Групово и анонимно са изследвани са учениците в няколко столични училища – НГДЕК, НГ Приложни Изкуства, Професионална Гимназия по Транспорт и 18. СОУ.

Получените данни подкрепят 3-факторното решение. Вътрешната съгласуваност на компонентите е съответно: *Бруталност* $\alpha = 0.87$; *Невъздържаност* $\alpha = 0.82$; *Дързост*: $\alpha = 0.79$, което показва добрите възможности на скалата за измерване на конструкта психопатия в български условия.

Факторът *Бруталност* съдържа твърдения, измерващи липсата на емпатия, търсене на силни усещания, физическа, релационна и деструктивна агресия и липса на честност. Българският вариант се състои от 18 айтема, като с най-високи факторни тегла са всички айтеми, измерващи дефицита в способността за емпатия. Факторният анализ по метода на главните компоненти с Варимакс ротация, разпределя към този фактор се 15 от оригиналните и 3 айтема от *Невъздържаност*, които обаче на съдържателно ниво има основание, към настоящия етап, да останат към фактора *Бруталност*, тъй като отразяват нагласи и поведение на грубо незачитане на другите и отразяват в значителна степен

склонността на личността към експлоатиращо другите поведение, инструментална и проактивна агресия, а не толкова импулсивните действия.

Факторът *Невъздръжаност*, описващ характеристики като нетърпеливост, проблемна импулсивност, безотговорност, ненадеждност, липса на планиран контрол, алиенация, склонност към отегчаване, кражба и измама, в настоящата извадка се състои от 19 айтема. Факторният анализ разпределя два айтема, оценяващи тенденцията за търсене на силни усещания, както и „Отвърщам на обидите“, измерващ според К. Патрик релационната агресия, оригинално част от фактора *Бруталност*, към настоящия фактор и поставя въпроса за разграничението на поведението, продиктувано от ниска саморегулация и слаб контрол върху импулсите и тенденцията на личността да доминира, пренебрегвайки опасностите. Получените данни още веднъж свидетелстват за очакваната по-силна връзка между тези два фактора, възпроизведена и при корелационния анализ.

Към фактора *Дързост*, освен оригиналните 19 твърдения, се добавят и по едно твърдение от *Бруталност* („Понякога ми харесва да командвам и да се разпореждам с хората“) и *Невъздръжаност* („Спазвам ангажиментите, които съм поел“), като е важно да се отбележи, че този айтем има положително и по-високо факторно тегло (.361), разпределен към *Дързост* в сравнение с *Невъздръжаност* (-.236).

Вътрешните корелации между трите конструкта показват наличието на очакваната и описана от К. Патрик (2010) умерена връзка между *Бруталност* и *Невъздръжаност* (0,446**) и слаба между *Бруталност* и *Дързост* (0,217**), като корелацията между *Невъздръжаност* и *Дързост* е незначима (0,088), при ** $p < 0,01$.

С цел да се провери конструкт валидността на TriPM е използвана скалата Тъмната триада: кратка версия (SD3, Jones & Paulhus, 2014), конструирана да измерва трите социално отблъскващи личностови черти – *Макиавелизъм*, *Нарцисизъм* и *Пси-*

хопатия. Терминът *Тъмната триада* е въведен от Д. Полхъс и К. Уилямс (Paulhus & Williams 2002), за да се подчертае важноста на изучаването на тези черти в тандем, с цел по-добро разбиране на различията по между им.

Под *Макиавелизъм* се разглежда наличието на циничен светоглед, манипулативност и липса на моралност. Д. Джонс и Д. Полхъс (Jones & Paulhus 2009) допълват картината на този тип личност с планирането, формирането на коалиции и създаването на репутация за успеха. Така, основните елементи при личностовата характеристика *Макиавелизъм* в SD3 са: манипулативност, коравосърдечен афект и стратегическо-пресметлива ориентация.

Следвайки разбирането, че два са ключовите дефицита в психопатията – в афекта и в самоконтрола (Cleckley 1976; Hare 1970; Lykken 1995), Д. Полхъс и Д. Джонс (2012) смятат, че психопатите демонстрират коравосърдечността си в краткосрочен план – лъжат, за да получат незабавно желаното, независимо, че това уврежда дългосрочния им интерес. Важно разграничение на *Психопатията* от *Макиавелизма* е, че при психопатите се наблюдава склонност да действат импулсивно, да изоставят семейство и приятели и да нехаят за репутацията си (Hare & Neumann 2008).

Нарцисистичното поведение се проявява с манипулативност и коравосърдечие. Негова съществена особеност е чувството за грандиозност и превъзходство над останалите, което може да накара нарцисистичната личност да реагира агресивно, ако грандиозното усещане за собствената значимост се усети като заплашено или застрашено (Jones & Paulhus 2010). В SD3 фокусът е поставен върху стремежът за поддържане на чувството за превъзходство като мотиватор за нарцисистичното поведение, докато при психопатията и Макиавелизма поведението се ръководи от инструментална цел или материална печалба. Като обща характеристика на „тъмната триада“ Д. Джонс и Д. Полхъс (Jones & Paulhus 2011) посочват коравосърдечността, което преминава в междуличностна манипулация.

Тъмната триада: кратка версия (SD3) се състои от 27 айтема, по 9 за всяка от трите подскали. Оценката става посредством 5-степенна Ликъртова скала. За българската адаптация на въпросника бяха извършени три независими превода на SD3 от Пламен Калчев, Камелия Ханчева и Светлина Колева, обсъждани до достигането на крайния вариант на български език. Получените резултати (ИЛ попълват едновременно TriPM и SD3) свидетелстват за приемлива вътрешна съгласуваност на факторите, предвид дължината на скалите, обща $\alpha = 0.84$; *Макиавелизъм* $\alpha = 0.71$; *Нарцисизъм* $\alpha = 0.71$; *Психопатия* $\alpha = 0.73$.

Вътрешните корелации между факторите в SD3 показват умерена връзка на *Макиавелизъм* с *Нарцисизъм* (0,400**) и значителна с *Психопатия* (0,557**) и умерена корелация между *Нарцисизъм* и *Психопатия* (0,323**), всички стойности са статистически значими, при ** $p < 0.01$.

Както е видно от табл. 1. и трите конструкта от TriPM корелират от умерена до значителна степен с фактора *Психопатия* от SD3. По-високите стойности на взаимовръзка с *Бруталност* и *Невъздържаност* потвърждават разбирането за ключовите характеристики на тази личностова патология, но същевременно се подкрепя и теорията на Патрик за важната роля на

конструкта *Дързост*. В значителна степен *Макиавелизъм* се свързва с *Бруталност* (0,463**), а *Нарцисизъм* с *Дързост* (0,596**), което сигнализира за доброто представяне на съдържателно равнище на конструктите.

С цел да се провери влиянието на конструктите *Невъздържаност*, *Бруталност* и *Дързост* бяха извършени три множествени регресионни анализа, като за зависима променлива служеха факторите, формиращи Тъмната триада от SD3. При първия структурен модел факторът *Психопатия* от SD3 е зависима променлива, а независими променливи са трите конструкта на TriPM, като целта е да се провери в каква степен TriPM може да „прогнозира“ резултатите за *Психопатия* от SD3. Оценката на структурния модел показва значимите специфични ефекти на *Бруталност* и *Невъздържаност*, както и по-слабия ефект на *Дързост*. Вzeti заедно трите конструкта предсказват 53% от проявата на психопатия, което подкрепя теорията на К. Патрик и съавтори (2009) за триархичния модел на психопатията. Стандартизираното решение е представено на фиг. 1.

Изследвани са също така и структурни модели, при които се разглежда възможността конструктите на TriPM да предскажат появата на *Макиавелизъм* (фиг. 2.) и *Нарцисизъм*. Установява се, че ролята на

ТАБЛИЦА 1

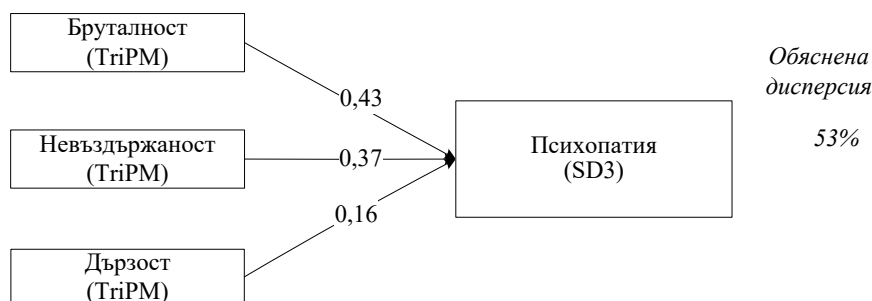
КОРЕЛАЦИИ (R НА ПИЪРСЪН) МЕЖДУ КОМПОНЕНТИТЕ НА ТРИАРХИЧНА МЯРКА ЗА ПСИХОПАТИЯ (TriPM) И ТЪМНАТА ТРИАДА: КРАТКА ВЕРСИЯ (SD3), (N=467)

TABLE 1

CORRELATIONS (PEARSON R) AMONG COMPONENTS OF TRIARCHIC PSYCHOPATHY MEASURE (TriPM) AND SHORT DARK TRIAD (SD3), (N=467)

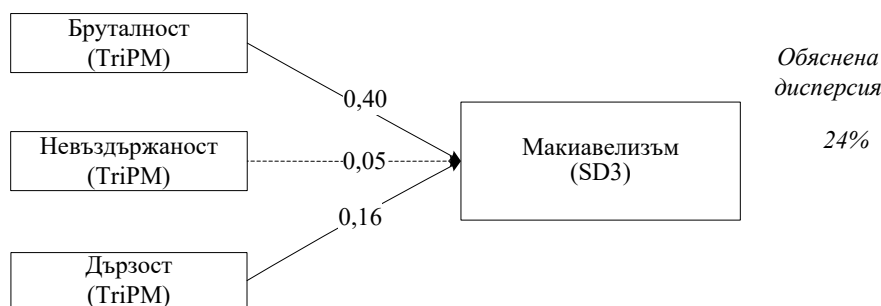
Триархична мярка за психопатия (TriPM)	Тъмната триада: кратка версия (SD3)		
	Психопатия	Нарцисизъм	Макиавелизъм
Бруталност	0,637**	0,213**	0,463**
Невъздържаност	0,574**	0,134**	0,268**
Дързост	0,309**	0,596**	0,283**

** $p < 0.01$

ФИГУРА 1. СТРУКТУРЕН МОДЕЛ НА ЕФЕКТИ НА ДИМЕНСИИТЕ НА TriPM ВЪРХУ ПСИХОПАТИЯ, ОЦЕНЕНА ЧРЕЗ SD3 (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 467)

FIGURE 1. STRUCTURAL MODEL OF EFFECT OF DIMENSIONS OF TriPM ON PSYCHOPATHY, SD3 (STANDARDIZED RESOLUTION, N = 467)

-----> незн.; —> $p < 0,01$

ФИГУРА 2. СТРУКТУРЕН МОДЕЛ НА ЕФЕКТИ НА ДИМЕНСИИТЕ НА TriPM ВЪРХУ МАКИАВЕЛИЗЪМ, ОЦЕНЕН ЧРЕЗ SD3 (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 467)

Figure 2. Structural model of effect of dimensions of TriPM on Machiavellianism, SD3 (standardized resolution, N = 467)

Невъздържаност, след отчитане на връзките с останалите два предиктора, и при двата модела, е под границата на статистическата значимост. Останалите два компонента на TriPM са със значими ефекти, като обясняват съответно 24% и 36% от дисперсията на *Макиавелизъм* и *Нарцисизъм*. В регресионния модел на *Макиавелизъм* основният предиктор е *Бруталност* (със стандартизиран регресионен коефициент $Beta = 0,40$); при *Нарцисизъм*, най-силен е ефектът на *Дързост* ($Beta = 0,57$),

а ефектът на *Бруталност* е малко над статистическата значимост ($Beta = 0,08$).

Получените резултати свидетелстват за добри психометрични характеристики на TriPM в български условия и подкрепят триархичния модел на психопатията, предложен от К. Патрик. С цел допълнително валидиране на оценяването от TriPM конструи, на следващия етап се планира изследване с независим инструментариум за оценка на нарцисизъм, коравосърдечност и неемоционалност в юношеска възраст

ЛИТЕРАТУРА

1. **Калчев, П.** (2016). *Оценка на психопатни черти в юношеска възраст. Част 1. Юношески въпросник за психопатни черти (YPI)*. София: Изток-Запад.
2. **Cleckley, H.** (1976). *The mask of sanity: An attempt to clarify some issues about so-called psychopathic personality*. St Louis, Mo: Mosby.
3. **Hare, R. D.** (1970). *Psychopathy: Theory research, and implications for society*. New York NY: Wiley.
4. **Hare, R. D. & Neumann, C. S.** (2008). Psychopathy as a clinical and empirical construct. *Annual Review of Clinical Psychology*, 4, 217-241.
5. **Jones, D. N. & Paulhus, D. L.** (2009). Machiavellianism. In M. R. Leary & R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of individual differences in social behavior* (pp. 93-108). New York, NY: Guilford.
6. **Jones, D. N. & Paulhus, D. L.** (2010). Different provocations trigger aggression in narcissists and psychopaths. *Social and Personality Psychology Science*, 1, 12-18.
7. **Jones, D. N. & Paulhus, D. L.** (2011). The role of impulsivity in the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 51, 670-682.
8. **Jones, D. N. & Paulhus, D. L.** (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21, 21-48.
9. **Lykken, D. T.** (1995). *The antisocial personalities*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
10. **Paulhus, D. L. & Williams, K. M.** (2002). The Dark Triad of personality: narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556-563.
11. **Patrick, C. J., Fowles, D. C. & Krueger, R. F.** (2009). Triarchic conceptualization of psychopathy: Developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. *Development and Psychopathology*, 21, 913-938.
12. **Patrick, C.** (2010). *Operationalizing the Triarchic conceptualization of psychopathy: Preliminary description of brief scales for assessment of boldness, meanness, and disinhibition*. Unpublished manual: Florida State University.

REFERENCES

1. **Kalchev, P.** (2016). *Otsenka na psihopatni cherty v yunosheska vazrast. Chast 1. Yunosheski voprosnik za psihopatni cherty. [Assessment of adolescent psychopathic trait. Part1. The Youth Psychopathic Traits Inventory (YPI)*. Sofia. Iztok-Zapad.]
2. **Cleckley, H.** (1976). *The mask of sanity: An attempt to clarify some issues about so-called psychopathic personality*. St Louis, Mo: Mosby.
3. **Hare, R. D.** (1970). *Psychopathy: Theory research, and implications for society*. New York NY: Wiley.
4. **Hare, R. D. & Neumann, C. S.** (2008). Psychopathy as a clinical and empirical construct. *Annual Review of Clinical Psychology*, 4, 217-241.
5. **Jones, D. N. & Paulhus, D. L.** (2009). Machiavellianism. In M. R. Leary & R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of individual differences in social behavior* (pp. 93-108). New York, NY: Guilford.
6. **Jones, D. N. & Paulhus, D. L.** (2010). Different provocations trigger aggression in narcissists and psychopaths. *Social and Personality Psychology Science*, 1, 12-18.
7. **Jones, D. N. & Paulhus, D. L.** (2011). The role of impulsivity in the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 51, 670-682.
8. **Jones, D. N. & Paulhus, D. L.** (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21, 21-48.
9. **Lykken, D. T.** (1995). *The antisocial personalities*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
10. **Paulhus, D. L. & Williams, K. M.** (2002). The Dark Triad of personality: narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556-563.
11. **Patrick, C. J. Fowles, D. C. & Krueger, R. F.** (2009). Triarchic conceptualization of psychopathy: Developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. *Development and Psychopathology*, 21, 913-938.
12. **Patrick, C.** (2010). *Operationalizing the Triarchic conceptualization of psychopathy: Preliminary description of brief scales for assessment of boldness, meanness, and disinhibition*. Unpublished manual: Florida State University.